

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“TOPLUMDA VAR OLUŞ MÜCADELESİ VEREN VARLIK: KADIN”

Danışman Öğretmen: Başak İNGİN

Öğrencinin Adı: Lilpar Tecrin

Öğrencinin Soyadı: ÖZCAN

Diploma No: 001129 0117

Sözcük Sayısı: 4,000

Araştırma Sorusu: Seray Şahiner’in “*Gelin Başı*” adlı yapıtında kadın figürlerinin içsel dünyaları, toplumsal statüleri ve rolleri nasıl işlenmiştir?

ÖZ (ABSTRACT)

Türkçe A Dersi kapsamında uzun tez olarak hazırlanan bu çalışmanın amacı Seray Şahiner'in "Gelin Başı" adlı yapıtında kadının iç dünyası, toplumsal rol ve statülerinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesidir. Bu çalışmada, yapıtta yer alan hikayelerdeki kadın figürlerinin hangi özellikler bakımından yapıtta yer edindiği irdelenmiş, yapıt incelemesi bu özellikler çerçevesinde sunulmuştur.

Seray Şahiner'in kadın figürünün toplum içinde var oluş mücadelesini anlattığı çeşitli hikayelerden oluşan bu eserinde, çalışma iki başlık altında ilerlemiştir. Birinci başlık kadının içsel dünyasının işlenişidir. Bu başlık bastırılan kadın içgüdüleri ve duyguları, kadının yuva kurma isteği ve kadının yalnızlığı şeklindeki alt başlıklar çerçevesinde oluşturulmuştur. Birinci alt başlık kapsamında, kadının içgüdü ve duygularının karakterindeki ve hareketleri üzerindeki etkileri, ikinci alt başlık kapsamında kadının bir yuva ve aileye ait olma isteği güdüsü, üçüncü alt başlık kapsamında ise kadının bazı duyguları nedeni ile yalıtılmış hale gelişi, kendini toplumdan uzak hissetmesi incelenmiştir. İkinci başlık olan kadının toplumsal rol ve statüsü ise kadın, ev ve yuva olguları, kadının iş hayatındaki yeri ve kadının erkek-kadın ilişkilerindeki yeri olmak üzere üç alt başlıkta değerlendirilmiştir. Birinci alt başlıkta kadının kurduğu evdeki rol ve statüsü, ikinci alt başlıkta kadının eğitim ile edindiği rolü, üçüncü alt başlıkta ise kadının kendinden daha üst statüde olan erkek figürüyle ilişkisi irdelenmiştir.

Sonuç bölümünde ise kadının iç dünyasının zamanla gelişmekte olduğu, bununla birlikte toplumdaki yerinin de ilerlediği ve en nihayet kadın-erkek statü ilişkisinin bireysel ve toplumsal yaşam içinde önemli sorunlara yol açtığı sonucuna varılmıştır.

Sözcük Sayısı: 232

İÇİNDEKİLER

1. Giriş.....	4
2. Kadının İçsel Dünyasının İşlenişi.....	6
2.1 Bastırılan Kadın İçgüdüleri ve Duyguları.....	7
2.2 Kadının Yuva Kurma İsteği.....	9
2.3 Kadının Yalnızlığı.....	12
3. Kadının Statü ve Roller.....	15
3.1 Kadın Erkek İlişkilerinde Kadının Yeri.....	17
3.1.1 Evlilikte Kadının Yeri.....	17
3.1.2 İlişkide Kadının Yeri.....	19
4. Sonuç	22
5. Kaynakça.....	25

1. Giriş

Kadın, tarih boyunca toplumda olma mücadelesi vermiştir. Bu mücadele, toplumun değer yargıları çevresinde şekillenmiş, dönemden döneme değişiklik göstermiştir. Tarih öncesi dönemlerde anaerkil bir toplum yapısının gözlemlendiği düzenlerde, kadın el üstünde tutulmuş, toplumda erkek figüründen daha baskın bir şekilde var olmuştur. Ne var ki bu toplum düzeni sürekliliğini kısa süre devam ettirmiştir.

Günümüzde ataerkil toplum düzeninin baskın olduğu görülmektedir. Erkeğin kadına kıyasla çok daha belirgin bir güç ve yetkiye sahip olduğu toplumlarda, kadınların hakları ve toplumdaki yerleri sınırlıdır. Her ne kadar kadın haklarının erkek hakları ile aynı düzeye ulaştırılması amaçlansa da, toplumun gelişmişlik düzeyine bağlı olarak bu olgu ütopyik olarak görülmektedir. Bu görüşler sonucunda feminizm başta olmak üzere kadınları ve haklarını savunan bir çok ideoloji ve görüş ortaya çıkmış, bu görüşler de edebiyat ilmine malzeme olmuş, pek çok kurguda kadının toplum içindeki yeri irdelenmiş, değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada Seray Şahiner'in "Gelinbaşı" yapıtındaki kadın figürlerinin toplum içinde taşıdığı roller irdelenecek, kadının gizli ve bastırılmış duyguları, istekleri, hayalleri ve toplumsal yapının onu bulunmaya zorladığı kalıplar değerlendirilecektir.

"Gelin Başı"nda yer alan hikayelerde kadın ve erkek figürlerinin yaşamış oldukları "aşk" ilişkisinde "çatışma" düzlemi içinde var oldukları gerçeği dikkatimizi çeker. Aşk, kadın ve erkek arasındaki doğal duygulardan olması bakımından her hikayede kadın ve erkeğin iç

dünyaları arasındaki farklar ve toplumsal yaşamdaki statü farklılıkları okura türlü kur-gularla sunulmuştur.

Çok kadınlı bir ailede büyümüş olmasının etkisini yapıtlarına yansıtan Seray Şahiner, hikayelerinde kadını gizli bir sır perdesi arkasına saklar. Bu sır perdesini eserlerinde aralasa da kadınların bir taraflarının “hep gölgeli” olduğu görüşünü savunur. Bu görüşünü Şahiner, şu sözlerle ifade etmiştir: ¹“*Kendimizi ne kadar açarsak açalım, sırlıyız. Kadın kuaförlerinin camekanları jaluziyle örtülüdür mesela, erkek kuaförlerinin camındaysa tül bile yoktur. Biz gizliden prenses olmaya hazırlanırken, erkekler seyirlik şekilde tıraş olup kulak kıllarını aldirabilir. Kadınlarınsa bir yanları hep gölgeli... Ben onların ışıktı bırak-tıkları yanları yerine üzerini örttükleri hislerini, sahneye hazırlıklı çıktıkları anları değil, ka-mera arkası görüntülerini yakalamayı istiyorum.*” (Haber Türk Röportajı, 2011) Şahiner, kadının kendisinin bile bilmediği bir yanının olduğunu savunur, kadın bu yanını insan-lardan saklar ve ancak yalnızken ortaya çıkarır. Bu noktada yazarın, yapıtlarında kadının en korunmasız yönünü bulmayı ve okura yansıtmayı amaçladığını söyleyebiliriz.

Yapıtın geneline bakıldığında, kullanılan kadın figürlerinin toplumun farklı tabakalarından seçildiği dikkati çeker. Hem aydın hem de köylü kesime ait olan kadın figürleri kullanan yazar, bu şekilde kadın figürlerinin her birinin farklı duygu, düşünce ve hayata sahip ol-masına rağmen bir takım kadınsal içgüdülerinin aynılığına dikkat çeker. Bu kadınsal içgüdülerin, kadını güçlü yapması gerekirken toplumsal norm ve anlayışlar nedeniyle onu

¹<http://egoistokur.com/her-kadin-gizlice-prensces-olmaya-hazirlanir/>

zayıf olmaya sürüklediğini yapıta yansıtan yazar, kadınların sürekli bir kalıba sığdırılmaya çalıştırılmasına yergide bulunur.

Hikayelerdeki kadın figürlerin bazıları güçlü, bazıları zayıf bir karaktere sahiptirler. Bazı figürler ekonomik açıdan ailelerine, bazıları kocalarına bağılırlar. Bunun yanında kimileri kendi başlarına ayakta durmaya çalışan ve hayatla tek başına mücadele verme çabası içinde olan figürlerdir. Yazarın karakter seçimine bakıldığında görülen bu çeşitliliğin, onun okuru kadının karakterinden çok cinsiyeti üzerinde durmaya odaklaması ile açıklanabilir. Bunun nedeniyse kadınların karakter özelliklerinin insandan insana değiştiği gibi kadından kadına değiştiğini, her kadının farklı karaktere sahip olduğunu, buna rağmen her birinin toplumda gerek küçük gerekse büyük bir yer edindikleri ve toplumla çatışma içinde olduklarını vurgulama amacı gütmesi ile açıklanabilir.

2. Kadının İçsel Dünyasının İşlenişi

Kadının toplumda erkekten geri planda görülmesi, üzerine çok sayıda ağır sorumluluklar yüklenmesi, gerek aşağılanması gerekse ezilmesi nedeniyle toplumla sürekli bir savaş ve çatışma içerisinde olduğu görülmektedir. Bu çatışma, kadının toplumda kendini ön plana çıkarmak için verdiği mücadeleden kaynaklanır. Toplum tarafından sürekli yargılanan ve eleştirilen kadın figürü, yansıtamadığı duygu ve düşüncelerini kendine saklar. Kendini ifade etme özgürlüğü kısıtlanan kadın, yaşadığı çatışmanın etkilerini kendince yaşar ve iç dünyasına çekilir.

Kadının iç dünyası, dışa vuramadığı duygularının ve düşüncelerin bastırılmış halinden kaynaklanmaktadır. Seray Şahiner, bastırılan olguları yapıttaki kadın figürler aracılığıyla işlemiştir. Yazar, kadının iç dünyasını, bastırılan kadının içgüdüleri ve duyguları, yuva kurma isteği ve yalnızlığı olmak üzere üç başlıkta irdelemiştir.

2.1. Bastırılan Kadın İçgüdüleri ve Duyguları

Bastırılan olgular kadının toplum içinde belli kalıplar çerçevesinde davranmasına, kendi içinde ise ulaşamayacağı hayaller peşinde fark etmeden koşmasına neden olur. Bastırılan kadın içgüdüleri ve duyguları, kadının toplumsal düzende aradığı özgürlüğün kendi içine yansımasıdır adeta. Kadın, bu özgürlüğe ancak kendi içinde sahip olabilmekte, hiçbir kısıtlama olmadan yaşayabilmektedir.

“Sorumlu ile Sorunlu” hikayesinde Şahiner, kadının bastırılmış iç dünyasını ve duygularını otuz yaşına basmış Zeynep figürü ile işlemiştir. Hikayede Zeynep figürü, yaşlanmasından dolayı kendini değersiz hissetmesi ile öne çıkar. Çalıştığı yerdeki sorumlu müdürle geçmişte romantik duygular paylaşmış olan Zeynep, müdürün aslında nişanlı olduğunu öğrenir. Onun, nişanlısıyla evlenmesi sonucunda erkeğe duyulan kadınsal hislerini içine atmak zorunda kalır. Hikayede kadının kendini değerli görme isteği ve bu isteğin erkek tarafından değersizleştirilmesi şöyle yansıtılır:

“(...)Böyle adamlar yüzünden evlenmedim zaten. Seçicilikten bekarım güya, evde kalmadım yani. Onun için ne zaman yeni bir adamla tanışsam,

saçımı elimle düzeltirken buluyorum kendimi. Bence bir adamı beğenmenin ilk alametidir onu görünce saçını düzeltmek.” (Şahiner, 21)

Saç, kadının dişiliğini belirten öğelerden biridir. Zeynep’in beğendiği bir erkeği gördüğünde saçıyla oynaması, onun gizliden gizliye erkekten beklediği sevgi ve ilgiyi ifade eder. Odak figürün sevgi ve ilgiye ihtiyacı onun toplum tarafından takdir edilme isteğinden kaynaklanmaktadır. İnsanlar tarafından beğenilmek, kabul görmek isteyen kadın, zekası ile değil, dış güzelliği ile ön plana çıkmıştır. Güzel ve kadınsı bir görünüşün erkekler tarafından çekici bulunacağı, bu şekilde onlar tarafından takdir edileceği düşüncesi vurgulanmış; bundan dolayı da kadınsallığını öne çıkarma gerekliliği eleştirilmiştir. Yaşlanmak ise kadınsallığı kaybetmek anlamına gelmekte, kadını eskisi kadar “çekici” kılmamaktadır. Yaşlanan kadın, toplumda yer edinmesine yardım eden tek özelliğini de kaybettiğini düşünür.

Kadın, uzun zamandır beklediği ilgi ve sevginin pırıltısını gördüğünde bu pırıltının peşinden koşar. Mutlak ihtiyacının olduğunu düşündüğü bu sevgi ve ilgiyi kendisine gösteren erkeğe bağlanan kadın, kendini özel ve önemli hissettirecek bir şeylerin peşindedir sadece. Bu şeyi ilk bulduğu yerde ona bağlanır ve aradan uzun zaman da geçse bırakamaz. Hikayede bu gerçeklik, iç monolog tekniği ile Zeynep’in ruh dünyasının irdelenmesiyle yansıtılmıştır:

“Hayat devam ediyor’, diyorlar ya, bence yalan. Hayat bir yerden sonra duruyor. Ben hala onun bana en kıymetli varlığıymışım gibi baktığı kahvedeyim. Böyle, sonsuzluğa bakar gibi bakıyordu. Ne bileyim ben tarif edemiyorum. Belki onun karısı, bu bakışı daha güzel tarif edebilirdi.(...) Öylece durur bakardık birbirimize; kahveyi kim düşünür, sırf onun bana bir daha öyle bakması için Kerbela çöllerinde susuzluktan şehit düşmeye razıyım.”
(Şahiner, 22)

Sevginin parıltısının bile bu kadar cazibeli bir hale gelmesi, kadının bu sevgi parıltısının geçiciliğinin farkındalığına varamaması ile sonuçlanır. Uzun zamandır beklediği ve aradığı ilgiyi sonunda bulan kadın, onu kaybettikten sonra bile hayatına devam edemez, onu tekrar kazanma ümidi ve onun kendini soktuğu hisler doğrultusunda geçmişte takılı kalmayı tercih eder. Kadının amacı, kendini özel hissettirebilecek o ilgiyi tekrar bulmaktır. Hatıralarını tekrar tekrar düşünür, kurgular ve kendi geçmişinin kölesi olur.

Kadın, toplum içinde karşılayamadığı özgürlük ve sevgi ihtiyacını çeşitli yollar aracılığıyla kendi içinde var etmeye çalışır. Kadınsallığı ile toplum içinde yer edinebileceği öğretilerek büyütülmüş kadın, kadınsallığını kaybettiği zaman değersiz olarak görüleceği düşüncesi ile içine kapanır. Kadın, erkek tarafından ilgi gördüğünde ise bu, onun sevgiye olan ihtiyacını bir erkeğin ilgisi ile karşılayabileceğini düşünmeye iter. Bu ilgi ve sevgiye, ona hissettirdiklerine tutunur, onlara bağlanır.

2.2. Kadının Yuva Kurma İsteği

Kadın ailenin kurucusudur ve aile içerisinde birleştirici rolü üstlenir. Kadının iç dünyasına bakıldığında, onun aile kurma isteğinin kendi bireysel aidiyet hissetme ihtiyacından kaynaklandığı söylenilebilir. Yapıtta kadının aile kurma isteği, “Buzdolabı Süsü Misali” hikayesindeki Elif karakteri ve “Tel’siz Duvaksız” hikayesindeki odak figür üzerinden işlenmiştir. Ev olgusu, iki hikayede de birbirinden farklı özelliklere sahip karakterler aracılığıyla irdelenmiştir.

“Buzdolabı Süsü Misali” adlı hikayede, odak figür Elif’in sevdiği adam ile paylaştığı evi terk etme süreci anlatılmaktadır. Sevgilisini sevmesine rağmen onunla sürekli anlaşmazlık içerisinde olan Elif, alışkanlıklarını terk etmeyi son çare olarak görür. Bu alışkanlıklardan biri de içinde oturduğu evdir. Elif sadece sevdiği adamı değil, aynı zamanda kendini ait hissettiği yeri terketmek zorunda kalır. Hikayede, Elif’in gözünden birinci tekil kişili anlatım kullanılmış, geriye dönüş tekniği ile odak figürün geçmişi ve şimdisi arasında köprü kurulmuştur:

“Ben çocukken, hep ev resimleri çizerdim; perdesi kurdeleli, bacasında duman tüten evler. (...) Sonradan okudum, bir araştırma yapmışlar; bir sürü çocuğa ev resmi çizdirmişler. Bacasından duman tüten ev çizen çocukların aslında aile özlemi çeken çocuklar olduğu ortaya çıkmış. (...) Biz burada Samet’le elektrik sobası yaktık hep ama yine de bu evin resmini çizsem bacasından duman çıkardı.” (Şahiner, 28)

Evin içinde yaşanan yer değil, insanın kendini ait hissettiği yer olduğu bilinen bir düşüncedir. Elif, çocukluğunda oturduğu evde sahip olamadığı “yuva” hissini, taşındığı evde sil baştan kurduğu yuvada bulmaktadır. Elif, evi terkederek sadece sevgilisini değil, kendi benliğini de terketmek zorunda kalmıştır. Kendi benliğini terketmek onu geçmişte bırakmak, hayatına devam etmektir. Aslında sevgilisinin hatasını anlaması ve kalması için ısrar etmesini bekleyen Elif, geçmişte takılı kalmak yerine önüne bakmayı seçmiş, kendini ait hissettiği tek yeri terketmesi gerektiğini fark etmiştir.

“Tel’siz Duvaksız” hikayesinde, odak figür ve kocası Selman’ın yaşamından kesitler sunulmuştur. İç monolog tekniğini kullanan yazar, hikayede kadının ismini vermeyerek önemli olanın kadının isminin değil, iç dünyasının olduğunu vurgulamıştır. Hikayede odak figür, sevdiği adam için fedakarlıklar yapmış, yoksulluk içinde yaşayacaklarını bilmesine rağmen evinden kaçarak Selman’la bir hayat kurmuştur. Buna rağmen figürün pişmanlık çekmediği, kocasıyla mutlu olduğu görülmektedir:

“Evimiz çok küçük ama biz sığıyoruz Selman’la, ileride daha da kalabalıklaşınca... Sığarız gene, bebe dediğin kaç santim? (...) Bu akşam Selmanıma hamile olduğumu. O da benim gibi sevinir mi acaba? ‘Nasıl bakacağız bebeye, paramız yok, evimiz küçük,’ demez Selmanım; bebe dediğin kaç santim?” (Şahiner, 33)

Hikayedeki kadın figürünün maddi durumların zorlayıcı olduğu koşullarda bile yuva kurma isteği içinde olduğu görülmektedir. Odak figür, sevdiği adam ile birlikte olmak uğruna

birçok şeyden vazgeçmiş, elindeki kısıtlı imkanlarla mutlu olmayı seçmiştir. Kadının yapıcı özelliği, bir bebeğin de ailelerine katılmasıyla birlikte zaten zor olan hayat şartlarını daha da zorlaştıracak olmasına rağmen onun bunu bir sorun olarak görmeyişi aile kurma çabası ile ifade edilmiştir.

Kadın, sahip olduğu değerlerin bilincinde olarak onlarla daha büyük şeyler yaratma eylemi içerisinde ve aile bunlardan birisidir. Aile, ancak bir yuva kurmakla mümkündür ve bu yuva kadının kendini ait hissettiği yerdir. Bundan dolayı kadın, içgüdüsel olarak bir yuva kurma, bir yere ait hissetme özlemi içerisinde. Bazen elindeki küçük imkanlarla bile kurucu ve yapıcı özelliğini, umudunu kaybetmez, bazense ait hissettiği yeri terketmek zorunda kalsa bile umutla önüne bakar, bazı şeyleri arkasında bırakmayı bilir.

2.3. Kadının Yalnızlığı

Toplumda var oluş mücadelesi veren kadın, kendini ifade edemediği zamanlarda iç dünyasına çekilir. İç dünyasına çekilmesiyle kendisi dış gerçeklikten uzaklaştıran kadın, dışarıdaki dünyadan ve toplumdan kendini yalıtır, yabancılık haline bürünür. Kendini çevresine yabancı hisseden birey yalnızlaşır. Şahiner, kadını yalnızlığa iten toplumsal gerçeklikleri ve kadının iç dünyasındaki yalnızlığını “Yalnız ama Gururlu” hikayesindeki Yeliz ve “Gelin Başı” hikayesindeki Sibel karakterleriyle yansıtır.

“Yalnız ama Gururlu” hikayesinde, Yeliz’in eski erkek arkadaşını görme umuduyla gittiği kafede ve dönüş yolunda hissettiği duygu ve düşüncelere yer verilmiştir. Yeliz, kafeye gitmeden önce ve kafede oturduğu süreç boyunca kendini oraya eski sevgilisini görmek

için gitmediğine inandırmaya çalışır. İçten içe gitme amacının o olduğunu bilmesine rağmen, kendini türlü yalanlarla kandırma uğraşı içine girer. Kafeden çıkarken eski sevgilisi ve onun kız arkadaşıyla karşılaşan Yeliz, dönüş yolunda çevresini inceler ve sahip olamadığı şeyleri görmeye başlar. Bu şeylerin en başında onun sevgiye olan ihtiyacı gelir:

“İşî varış gibi hızlı hızlı yürümesi, kafede kitap okuyormuş gibi yapması, çiftleri sayması, saat sorma-çakmak isteme numaraları... Bunları birleştirdiğinde anladı ki artık yalnızdı ve bunlar yalnızlığın en belirgin işaretleriydi. Artık bu gerçeğe alışmasının ve bir süreliğine de olsa ‘yalnız ama gururlu bir genç kız’ olarak yaşamasının zamanı gelmişti.” (Şahiner, 38)

Yeliz’in çevresindeki çiftleri kıskanması, kendi kendine konuşarak aklını başka şeylerle doldurmaya çalışması kendini toplumda yabancı olarak hissetmesinden kaynaklanmaktadır. Çevresindeki insanların mutluluğu, onun kendi dünyasına çekilmesine neden olmakta, bir şeyi beklercesine saati sorup durması ise zamanın geçiciliğini vurgulamaktadır. Figürün, hayatında bir gelişme olmasını beklemesine rağmen zamanın akıp gitmesine engel olamaması, onun içten içe mutlu olmak için bir amaç aramasıyla bağdaştırılabilir.

“Gelin Başı” hikayesinde toplumsal normlara uymayan kadının kendini yalnız hissedişî anlatılmaktadır. Hikayedeki Sibel karakteri, köy uzamında yaşamış olan bir aileden

gelmektedir. Sibel, ailesinin aksine iyi bir eğitim almış olmasından dolayı ailesinin sahip olduğu değer ve düşüncelerden çok farklı bir düşünce yapısına sahiptir. Gelenek ve göreneklerine bağlı olan ailesi ile çatışma halinde olan Sibel, ailesinin onun için seçtiği insanla evlenmek zorunda bırakılmaktadır. Alevi olduğu için bu insanla evlenmeye zorlanan Sibel, ailesine karşı çıksa da onlara söz geçirememiştir. Evleneceği kişiyi kendisinin seçmek istemesi doğal hakkı olsa da, toplumdaki anlayışlar çerçevesinde ailesinin onun için eş seçmesi uygun bulunmuştur. Hikayede, Sibel'in düğün için saçını yaptırırken yaşadığı iç çatışma anlatılmaktadır.

Hikayede namus olgusunun kadın olmanın ilk şartı olarak görüldüğünün altı çizilmektedir. Toplumsal düzende kadının namuslu olması, onun evlilikten önce cinsel bir birliktelik yaşamamış olması anlamına gelmektedir. Sibel bu birlikteği üniversitedeyken yaşamış, fakat ailesine söyleyememiş, yaşamının bu anını kendine saklamak zorunda kalmıştır. Kuaförde gelin topuzu yaptırırken bu süreci hatırlayan Sibel, kendini geçmişte beraber olduğu erkeği düşünürken bulur:

“ (...) bir sigara yaktım. Dedim ki: ‘Bir şey olmayacak demiştin, kızlık zarım bozulmuş.’ (...) Dedim ki: ‘Ben ‘beni al’ demiyorum ki, sevgiliyiz madem, niye aramıyorsun?’ Ne sevgililiği? Öyle bir şey yokmuş. O zaman niye sevişmiş? O beni zorlamamış ki, ama ille de ‘zar zar’ diye tutturuyorsam ameliyat ettirmiş... Gitti. Daha sigaram yarısına gelmemişti. Nasıl ağrına

*gidiyor insanın. En çok da ona takılıım nedense. ‘Bir sigara içimi bile ko-
nuşmadı benimle’ diye. Halbuki o gece üst üste kaç tane yakmıştı. Harikay-
mışım, öyle demişti.” (Şahiner, 53)*

Bekaret, sözü edilen toplumsal düzende namus anlayışının dayanağıdır. Bekaretin bozulması kadının kirlenmesi anlamına gelmekte ve evlilikten önce kadının cinsel birliktelikte bulunması onun toplum tarafından dışlanmasına neden olmaktadır. Hikayedeyse odak figürün evlilik öncesi yaşadığı deneyimden pişman olmadığı göze çarpmaktadır. Ne var ki toplum tarafından özel bir olgu olarak nitelendirilen bekaretini kaybetmesi, kadının erkekten beklenti içerisine girmesine neden olmuştur. Odak figürün hoşlandığı erkeğin, kendisinden istediğini alınca onu bir daha aramaması, onun kendini değersiz hissetmesine sebep olmuş, hayal kırıklığına uğratmıştır. Hayal kırıklığı ise odak figürü realist bir bakış açısı içerisine sokmuş, kendi seçimleri ve düşünceleriyle hareket etmemesinden dolayı toplumdan soyutlanmıştır.

Toplumla çatışma halinde olan kadın, zamanla çevresinden farklı olduğunun bilincine varır, çatışmayı kazanamayacağını anladığında ise içine kapanmaya başlar. Kadın içine kapandıkça kendini toplumdan uzaklaştırır ve yalnızlaşır. Yazar, bu yalnızlaşmayı, topluma ayak uyduramayan genç kızın yalnızlaşması ve toplumsal normlara uymayan kadının toplumdan soyutlanması olmak üzere iki farklı bakış açısından ele almıştır.

3. Kadının Statü ve Roller

Toplum içinde yaşamının temel kurallarından olan görev dağılımı, cinsiyet odaklı biçimde gerçekleşirse toplumsal düzende aksaklıklar yaşanır. Ataerkil toplum yapısı gereğince her toplulukta cinsiyetlerin belirli görevleri vardır. Bu görevler toplumdan topluma değişiklik gösterse de, özellikle gelişmemiş toplumlarda kadına daha ağır sorumluluklar yüklendiği görülür.

Kadınların ve erkeklerin toplumsal sorumlulukları arasındaki farklar tarih öncesi çağlara dayandırılabilir. Kadın ve erkek vücutları karşılaştırıldığında, büyük farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu farklılıklar toplumdaki görev dağılımını etkilemiş, erkek fizik gücüne dayanan işlerin merkezi olurken, kadın dar bir alanda, az fizik gücü harcayarak var olmaya, toplumda yer edinmeye çalışmıştır. Erkeğin güçlü bir fiziksel yapıya sahip olması, onu zamanla ideolojik olarak da kadından üstün konuma getirmiştir. Günümüzdeki klasik aile yapısına bakıldığında bu durumun etkileri görülebilmektedir.

Kadınsal sorumlulukların başında anne olmak vardır. Kadının doğurgan ve yaratıcı gücü, onun anaerkil toplumlarda en üstlerde tutulmasını sağlamıştır. Ataerkil toplumlarda ise bu durumun tersi söz konusudur. Bir annenin sorumluluğunun çocuğu doğurmakla bitmediği gibi, çocuğun bakımı başlı başına bir uğraştır. Modern toplumlarda çocuğun sorumluluğu anne ve baba arasında eşit bölüştürülürken, geri kalmış toplumlarda çocuğun tüm sorumluluğunun annenin üzerine yıkıldığı görülür. Bu sorumluluklar öyle bir dereceye gelir ki “annelik” kavramı sadece çocuğa annelik yapmak olarak değil, aynı zamanda evdeki

işleri çekip çeviren kişi olmak anlamına bürünür. Bireysel yapılması gereken faaliyetlerden sadece kadının sorumlu tutulması kadının toplumsal yaşamdaki sorumluluğunu üst seviyelere çıkarır.

Kadın, ataerkil toplumlarda erkeğin arkasına saklanmaya zorlanmıştır. Toplumumuzda köy ve kasabalarda kadının eğitim görmesi gereksiz görülmektedir. Maddi imkanların yetersizliği nedeniyle sadece erkek çocuklarını okula göndermeyi amaçlayan ailelerde kadın arka planda kalmış, kendi hayatını oluşturmak yerine bir erkeğe bağlı yaşamak zorunda bırakılmıştır. Kızlarını okutabilmiş aileler ise çocuklarından büyük beklentiler içerisine girmiş ve kadın, eğitim hakkının bedelini önce ailesine sonra da topluma ödemek zorunda bırakılmıştır. Kadın, atıldığı iş hayatında da kadın olmasının getirdiği birçok engelle karşılaşır. Kadın zekasının gerisinde tutulduğu toplumda, kadınlar erkeklere kıyasla düşük mevkiilere getirilir, daha az maaş alırlar. Kadın, erkeğin üstün tutulduğu toplumsal düzende, kazanamayacağını bile bile savaş vermek zorunda kalır.

Şahiner, eserinde kadının toplumsal statü ve rollerini, kadının kadın-erkek ilişkilerindeki yeri üzerinden işlemiş, bu şekilde kadına yüklenen ağır sorumlulukların ve kadının gösterdiği uğraşlara rağmen toplumda uygun konuma ulaşamamasına yergide bulunmuştur.

3.1. Kadın Erkek İlişkilerinde Kadının Yeri

3.1.1. Evlilikte Kadının Yeri

Evlilik kurumunda kadın anne ve eş rollerini üstlenir. Bu roller kadına sevgi sunabildiği gibi, kadın şiddete de maruz kalabilir. Evlilik, karşılıklı anlayış, sevgi ve saygı üzerine kurulu olması gerektiği halde, kadının değer görmediği ve hak etmediği şeyler yaşamak zorunda kaldığı bir yapılanma haline gelebilir. Kadının yaşamak zorunda kaldığı olumsuz halleri Şahiner, “Yedi Ağalı Don” ve “Tanga Don Hissi” hikayelerinde işlemiştir.

“Tanga Don Hissi” hikayesinde odak figür Esme üzerinden evlilik teması incelenmiştir. Esme eğitimsiz bir aileden gelmesine rağmen iyi bir eğitim görmüş, modern bir kadın haline gelmiştir. Esme ailesinden ayrı yaşar, kendisi ve ailesi arasında Esme’nin geldiği nokta açısından büyük bir görüş, yaşayış farkı oluşmuştur. Bunun yanında, odak figürün kardeşlerinin eğitimlerini tamamlayamamasının sonucu olarak, Esme’den farklı özelliklere sahip oldukları görülür. Esme ders çalışırken onlar işleme yapmayı daha ilginç bulmuşlar, tarih ve coğrafya gibi konularla ilgilenmek yerine dedikodu yapmayı yeğlemişlerdir. Esme ve kardeşleri arasındaki görüş ayrılığı, onların erkeklerle olan ilişkilerine de yansımıştır. Kadının erkek tarafından aldatılması, terkedilmesi ve şiddet görmesi kardeşlerin yaşayış ve görüş ayrılıklarını yansıtmaktadır:

“Esme’nin kendinden iki yaş küçük kardeşi kocasından sürekli dayak yer de, ‘Çocuklarımın babasıdır’ deyip oturur gene annesiyle aynı mahalle evinde. Ablasının kocasıysa hepten hayırsız çıkmıştır. (...) ablasıyla evliliği sırasında sürekli sulu bir tavırla baldızlarının yanağından makas alan bu adam, ablasını terk edip bir ‘şıllığın eteği peşine düşünce’, üç çocuğuyla

beraber annesinin evine yerleşti ablası; nereden baksanız beş yıl oluyor.”

(Şahiner, 78-79)

Toplum, ailenin yapı taşı olmasından dolayı kadını alttan alan ve affeden taraf olmak zorunda bırakır. Bunun etkisiyle kadın, kocasının istekleri doğrultusunda hareket eder, sesini çıkartmaz, çıkartırsa şiddet görür ve çocukları nedeniyle bunlara sessiz kalmak zorunda bırakılır. Öyle ki kocasının kendini aldatmasına, terkedip gitmesine, çocukların tüm sorumluluğunu üstüne yıkarak onu bırakmasına katlanmak zorunda kalır.

“Yedi Ağalı Don” hikayesinde de benzer bir karı-koca ilişkisi işlenmiştir. Odak figür Fidan’ın evden kaçtığı, ekonomik şartlar gereğince genç yaşından beri çalışmak zorunda kaldığı, kendinin ve çocuklarının geçimini overlokculuk, makastarlık gibi işler yaparak sağladığı hikayede yansıtılarak figürün yaşadığı gerçeklik, çarpıcı bir somutlukla verilmeye çalışılır. Figürün kocası tarafından yıllarca çalıştırıldığı, kazanılan parayla kocasının gezip tozduğu anlatılmış, kadının evlilikteki statüsü hikayeye şu satırlar aracılığıyla yansıtılmıştır:

“Eskiden, ‘Ne olsa çocuklarımın babasıdır,’ der de ters laf etmezdim arkasından ya, yıllar geçince anladım; ne vicdansız adammış da çekmişiz. Üçüncü çocuğuma hamileliğimin sekizinci ayıydı da hala makine başında çalıştırırdı beni. Bir gün sancım tuttu aniden, dedim ki: ‘Yaman, çocuk geliyor, beni hastaneye götür.’ ‘İşim var şimdi,’ dedi. ‘Yarın doğurursun.’”

(Şahiner, 56)

Hikayede, odak figürün eşi tarafından insan olarak dahi görülmediği; hem evi geçindirmekle, hem çocuk doğurmak ve onları büyütmekle sorumlu olduğu, bu uğraşlarının karşılığında köle muamelesi gördüğü dile getirilir. Kadın, sağlığı el vermese de art arda çocuk doğurmalı, üstüne üstlük çalışmalıdır. Kadın, evlilikte hem kadın hem de erkek rollerini üstlenmiş, bu durumdan yakınmadan yıllarca hayatına devam etmiştir.

Kadın, toplumun her kolunda olduğu gibi evlilik kurumunda da arka plana atılmıştır. İki hikayede de odak figürlerin kocaları hakkındaki düşüncelerinin “Ne de olsa çocuklarımın babasıdır” şeklinde olması kadının alttan alıcı yapısını yansıtsa da, çocukları uğruna türlü fedakarlıklar yapan kadın figürlerin haksızlığa uğramalarına rağmen öğrenilmiş bir çaresizlikle kendi hallerini kabul ettiklerini göstermektedir.

3.1.2. İlişkide Kadının Yeri

Modern toplumlarda görülen kadın-erkek ilişkilerinde kadın, toplumun ilişki anlayışına bağlı olarak kimi sıfatlarla adlandırılır. Bu adlandırma kadının ilişkideki rolünü tanımlayıcı özellik göstermekte, bundan dolayı kadını çeşitli kalıplar çerçevesinde davranmaya itmektedir. Yazar, kadının sığdırılmaya çalışıldığı çerçeveleri ve bunun sonucunda ilişkide değersizleştirilmesini “İlk Öpüşte Aşk” ve “İladesiz Taahhütsüz” hikayelerinde konu edinmiştir. Şahiner iki hikayede de, figürler aracılığıyla kadının erkekten bir “değer” arayışı içine girdiğini anlatmaktadır.

“İadesiz Taahhütsüz” hikayesinde Tuğçe figürünün, birlikte olduğu erkek tarafından yarı yolda bırakılması sonucu yazdığı mektuba ve mektupla birlikte ona duyuramadığı duygu ve düşüncelerine yer verilmektedir. Odak figür, arasında sadece cinsel bir ilişkinin olduğu Ahmet ile duygusal bir bağ kurmuş ve beklenti içerisine girmiştir:

“Ben seninle sadece sevişmek istemiyorum ki, el ele tutuşup yürümek, sine-maya gitmek, bir sürü aptalca şey üzerine belki saatlerce konuşmak da istiyorum.” (Şahiner, 40)

Hikayede odak figürün sadece tensel değil, ruhsal bir birliktelik arayışında olduğu görülmektedir. Tuğçe, arayışını partnerine yansıtamamış olsa da, içten içe bir umut içindedir. Ruhsal bir birliktelik arayan kadın, aslında sadece değer arayışındadır; ona kendinin değerli olduğunu hissettiren bir erkek istemektedir. Toplumsal kurallar çerçevesinde şekillenen ilişkide kadın, cinsel obje niteliğinde kullanılmaktan çekinmekte, özel olduğunu hissetmek istemektedir.

“İlk Öpüşte Aşk” hikayesinde odak figür Tuğçe’nin, birlikte olduğu Hasan figürü hakkındaki düşünceleri işlenmiştir. Tuğçe, Hasan’dan kendinin değerli olduğunu hissettirmesini istemekte, bundan dolayı onun hareketlerini sorgulamaktadır. Bu sorgulama süreci, hikayede eski Türk filmlerindeki figürler aracılığıyla yapılmış, iki kadın figürü çerçevesinde toplumda kadının sahip olduğu özelliklerden, kadının karakterinden ve kadın-erkek ilişkilerinde kadının yerinden bahsedilmiştir:

“Müjde Ar’ın acısı da hayatı da daha gerçekmiş gibi gelir hep bana. Aşkı için günah işlemeyi, gururundan vazgeçmeyi göze almış kadınlardır, ama nedense Türkan Şoray’a anıt muamelesi yaparken, Müjde Ar’ı seyrederken hep ‘aşufte’ diye geçiririz içimizden. Müjde Ar, pişman olacağı şeyler yapar çünkü. Vicdan azabı çekmeyi, suçluluk duygusunu, ayıplanmayı, belki de en önemlisi kendini ayıplamayı göze almıştır.” (Şahiner, 97-98)

Kadın karakterlerinin toplum tarafından yaratıldığı gerçeğini Müjde Ar ve Türkan Şoray figürleri aracılığıyla yansıtan hikayede, Müjde Ar karakteriyle kadının aşk için yaptığı fedakarlıklar ve gururunu hiçe sayması, Türkan Şoray ile kadının gururlu ve asil tarafı işlenmiştir. İki figür birbiriyle çelişmekle birlikte bütünlük oluşturmakta, kadının aşkı için verdiği uğraşları anlatmaktadır. Gerek gurursuz diye anılmasına neden olacağını bile bile sevdiği adamın peşinden koşmak olsun, gerek onu sevmesine ve kavuşamayacağını bile bile onun hatalarını affedememek adına olsun, her kadın kendinden ödün vermektedir. Kadın bazen onurunu kendisinin önüne koymuş ve Türkan Şoray kimliğine bürünmüş, bazense duygularına yenik düşmüş ve Müjde Ar gibi “aşufte” olarak anılmıştır.

Kadın ve erkek arasındaki ilişki belirli ihtiyaçlar çerçevesinde oluşmuştur. Erkek cinsel ihtiyacını karşılama beklentisi içerisinde, kadın ise değer arayışındadır. Toplumun onu kalıplara sokması, bu arayış nedeniyle davranışlarını şekillendirir. Toplumsal kalıplara uyamayacağını ve bundan dolayı sevgilisinin onu istemeyeceğini düşünen kadınsa, ona gerçekte neye ihtiyacı olduğunu söylemeye çekinir ve ilişkilerinde kendini geri plana çeker.

4. Sonuç

“Gelin Başı”, Seray Sahiner’in çeşitli kadın figürlerin yaşamlarından kesitler sunan, gerçekçi bakış açısıyla kaleme alınmış eleştirel bir yapıttır. Kadının türlü hallerini yansıtan öykülerin tümünde, kadının içsel dünyası ve toplumsal statüsü incelenmiştir. Yapıtın değerlendirilmesi yapıldığında kadın figürlerinin çok yönlü açılardan ele alındığı görülür.

Yazar, toplumsal yapılanma içinde kadının hallerini inceleyebilmek için toplumun farklı kesimlerinden figürler yaratmış, bu figürlere farklı kişilik özellikleri ve yaşam algıları yüklemiştir. Böylece kadının toplumdaki yeriyle birlikte kadın olgusunun taşıdığı evrensel değerlere ulaşmış, bu değerlerin yetersizliğine yergide bulunmuştur. Yapıtta kadının içsel dünyası, bastırdığı içgüdüler, yuva kurma isteği ve yalnızlığı ele alınmış; kadının toplumsal statü ve rolü ise evlilik ve kadın-erkek ilişkileri bağlamında değerlendirilmiştir.

Şahiner, toplum içinde özgür olamayan kadının yalnız kendi iç dünyasında özgürleşebildiğini ve ancak burada kendini var ettiğini vurgular. Toplumda kendini özgürce ifade edemeyen kadın, çeşitli sınırlamalar sonucunda topluma ait olmadığı düşüncesi içerisine girer, toplumdan uzaklaşır, kendini yabancı hisseder. Toplumdan yabancılaşan kadın iç dünyasına çekilir ve yalnızlaşır. Kadının yuva kurma isteği de onun iç dünyasına aittir ve kadının “aidiyet” ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bir yere ait olmak isteyen kadın, kendinden bir şeyler katarak ve çeşitli fedakarlıklarda bulunarak yuva kurma uğraşı içerisine girer. Bu yuva, onun toplumda var olmak için verdiği uğraşla bağdaştırılabilir.

Kadının iç dünyası, ilişkilerinde de ortaya çıkmakla birlikte toplumsal değerlerle şekillenir. Bu toplumsal değerler kadını çeşitli kalıplara sokmaya yöneliktir, bundan dolayı kadın, ilişkilerinde kısıtlamalara uğrar. Evlilikte bu kısıtlama kadının erkeğe kıyasla arka planda kalmasına neden olur, bundan dolayı kadın çoğu zaman erkek tarafından aldatılır, terk edilir, yalnız bırakılır, şiddet görür. Fedakarlıklarda bulunmak zorunda kalan kadın, kocasının yaptıklarına yuvasının huzuru için ses çıkarmaz. Kadının fedakar yapısına aynı şekilde kadın-erkek ilişkilerinde de rastlanmaktadır. Fiziksel ihtiyaçlarının ön plana çıktığı erkek figürüne karşı kadın, duygusal bağlanma arayışındadır. Bu beklentisini karşılayamayan kadın, sevdiği erkeğe karşı kimi zaman susmak, kimi zaman ise onu terk etmek zorunda kalır.

Yazar, kullandığı figürler ve yaşam öyküleriyle toplumsal değerler üzerinden kadın olgusunu işlerken bazı gerçeklikleri eleştirir. Toplumda kadının yerinin geri planda olmasını, kadın karakterlerin özgürlüklerinin kısıtlanmasını, kadının toplumda yalnızlaşmaya mecbur edilmesini okura yansıtarak okura toplumun bazı değerlerini sorgulatmayı amaç edinir. Kadının birtakım duygularının aynı olduğunu ve bu duyguların evrensellik taşıdığını, yani kadının değerinin evrensel olduğunu vurgular.

Toplum her geçen gün gelişmektedir ve bireylerin rolleri ve toplumun değer yargıları ilerlemekte, farklılaşmaktadır. Kadın ve erkek statülerinin eşitlenebileceği düşüncesi ütöpik görünse de, kadın gün geçtikçe değer kazanmakta ve özgürleşmektedir. Şahiner, “Gelin Başı” ile kadının toplumdaki yerini irdelerken, okuru “toplum içinde kadın” sorunsalına yakınlaştırmıştır.

5. Kaynakca

Sahiner, Seray. *Gelin Basi*. Can Sanat Yayinlari Ltd. Sti., 2007

<http://egoistokur.com/her-kadin-gizlice-prenses-olmaya-hazirlanir/>

(Haber Türk Röportajı, 2011)